

EVROPSKA UNIJA OD A DO Ž

© Uradni list Republike Slovenije, 2009. Vse pravice pridržane.

Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki. Tako ravnanje je, razen v primerih iz 46. do 57. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, kršitev avtorske pravice.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

061.1EU(082)

EVROPSKA unija od A do Ž / Sabina Kajnč in Damjan Lajh,
urednika ; [stvarno kazalo Damjan Lajh]. - Ljubljana : Uradni list
Republike Slovenije, 2009

ISBN 978-961-204-435-0

1. Kajnč, Sabina
245913856

urednika

Sabina Kajnč in Damjan Lajh

EVROPSKA UNIJA OD A DO Ž

LJUBLJANA 2009

■ KAZALO VSEBINE

Seznam kratic in okrajšav	9
Predgovor (<i>dr. Janez Potočnik</i>)	13
Spremna beseda urednikov	15
Zgodovinski, institucionalni in teoretski pogled na Evropsko unijo (<i>Damjan Lajh in Sabina Kajnc</i>)	17
Agencije Evropske unije (<i>Jure Požgan</i>)	29
Delitev pristojnosti v Evropski uniji (<i>Matjaž Nahtigal</i>)	35
Demokracija v Evropski uniji (<i>Jernej Pikalo</i>)	40
Državljanstvo Evropske unije (<i>Tomaž Deželan</i>)	45
Ekonomska in monetarna unija (<i>Vladimir Lavrač</i>)	49
Evro (<i>Urška Štorman</i>)	55
Evropska centralna banka (<i>Boštjan Jazbec in Eva Ribič</i>)	58
Evropska diplomacija (<i>Milan Jazbec</i>)	64
Evropska energetska politika (<i>Manja Vidic</i>)	69
Evropska ideja (<i>Cirila Toplak</i>)	75
Evropska identiteta (<i>Zvonko Bergant</i>)	81
Evropska investicijska banka (<i>Boštjan Udovič</i>)	85
Evropska komisija (<i>Peter Polajnar</i>)	89
Evropska socialna politika (<i>Anja Kopač Mrak</i>)	94
Evropska sosedska politika (<i>Filip Tunjič</i>)	99
Evropska strategija zaposlovanja (<i>Miroљjub Ignjatovič</i>)	105
Evropska unija in druge mednarodne organizacije (<i>Mateja Peter</i>)	108
Evropska unija v svetovnem gospodarstvu (<i>Marjan Svetličič</i>)	112
Evropska varnostna in obrambna politika (<i>Vinko Vegič</i>)	119
Evropske stranke (<i>Alenka Krašovec</i>)	126

Evropski ekonomsko-socialni odbor (<i>Primož Šporar in Tatjana Strojani</i>)	130
Evropski parlament (<i>Manica Hauptman</i>)	134
Evropski raziskovalni prostor (<i>Tomaž Boh</i>)	139
Evropski svet (<i>Marko Bucik in Uroš Vajgl</i>)	144
Evropski upravni prostor (<i>Polona Kovač</i>)	148
Evropsko računsko sodišče (<i>Andreja Jerina</i>)	153
Evroskepticizem (<i>Uroš Pinterič</i>)	160
Evro-sredozemsko partnerstvo (<i>Ana Bojinović</i>)	164
Faze ekonomske integracije (<i>Črt Kostevc</i>)	169
Federalizem in evropska unija (<i>Peter Matjašič</i>)	174
Globalizacija in Evropska unija (<i>Matej Makarovič</i>)	178
Interesno predstavništvo (<i>Tina Ferle</i>)	182
Izobraževanje in usposabljanje (<i>Manja Klemenčič</i>)	187
Kohezijska politika (<i>Damjan Lajh</i>)	190
Komitologija (<i>Primož Zupan</i>)	195
Konkurenčno pravo in politika konkurence (<i>Peter Grilc</i>)	201
Konstitucionalizacija Evropske unije (<i>Irena Brinar</i>)	212
Koordinacija ekonomskih politik v Evropski uniji (<i>Matevž Hribernik</i>)	218
Kultura in avdiovizualna politika (<i>Sašo Gazdič</i>)	225
Lizbonska strategija (<i>Maja Bučar</i>)	228
Mladina (<i>Peter Debeljak</i>)	233
Migracijska politika (<i>Mojca Pajnik</i>)	237
Nacionalni parlamenti v procesu odločanja na ravni Evropske unije (<i>Drago Zajc</i>)	242
Notranji trg (<i>Janja Hojnik</i>)	247
Območje svobode, varnosti in pravice (<i>Radica Nusdorfer</i>)	255
Odbor regij (<i>Irena Bačlija</i>)	260
Odnosi Evropske unije z Latinsko Ameriko in Karibi (<i>Štefan Bogdan Šalej</i>)	264

Odrpna metoda koordinacije (<i>Urška Štremfel</i>)	267
Okoljska politika Evropske unije (<i>Nina Štros</i>)	271
Politika človekovih pravic (<i>Petra Roter</i>)	277
Politika enakih možnosti (<i>Simona Topolinjak</i>)	282
Politika Evropske unije do Bližnjega vzhoda (<i>Primož Šterbenc</i>)	285
Politika Evropske unije do Ruske federacije (<i>Anton Bebler</i>)	290
Politika Evropske unije do Srednje Azije in Kavkaza (<i>Urška Zrinski</i>)	295
Postopki odločanja v Evropski uniji (<i>Gašper Dovžan</i>)	300
Pravo Evropske unije (<i>Rado Bohinc</i>)	308
Pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah (<i>Katja Rejec Longar</i>)	312
Pridruževanje in sodelovanje (<i>Irena Brinar</i>)	316
Prometna politika Evropske unije (<i>Vlasta Kampos Jerenec</i>)	321
Proračun Evropske unije (<i>Mojmir Mrak</i>)	326
Razvojno sodelovanje (<i>Eva Pliberšek in Maja Bučar</i>)	334
Regionalizem v Evropski uniji (<i>Marjan Ravbar</i>)	339
Sekundarni pravni viri (<i>Barbara Rajgelj</i>)	344
Skupna kmetijska politika (<i>Emil Erjavec</i>)	350
Skupna zunanja in varnostna politika (<i>Sabina Kajnč in Matej Marn</i>)	359
Sodelovanje na področju kazenskih zadev (<i>Liljana Selinšek</i>)	367
Sodelovanje s skupino afriških, karibskih in pacifiških držav (<i>Irena Bertancel</i>)	371
Sodišče Evropskih skupnosti (<i>Verica Trstenjak</i>)	377
Svet Evropske unije (<i>Manja Klemenčič</i>)	385
Širitev Evropske unije (<i>Gašper Dovžan</i>)	390
Šport in Evropska unija (<i>Simona Kustec Lipicer</i>)	396
Temeljni akti Evropskih skupnosti/Evropske unije (<i>Maja Smrkolj</i>)	399
Teorije evropskih integracij (<i>Milan Brglez in Sabina Kajnč</i>)	406
Transatlantski odnosi (<i>Roman Kirn</i>)	413
Varstvo in pravice potrošnikov (<i>Matija Damjan</i>)	418

Vesoljska politika Evropske unije (<i>Robert Stražišar</i>)	422
Volitve v Evropski parlament (<i>Jurij Toplak in Tadej Dubrovnik</i>)	427
Zahodni Balkan in Evropska unija (<i>Borut Šuklje</i>)	431
Znanstvena in tehnološka politika (<i>Stojan Sorčan</i>)	437
Zunanja trgovina in skupna trgovinska politika (<i>Andreja Jaklič</i>)	443
Ključni zgodovinski mejniki evropskega integriranja	449
Literatura	451
Stvarno kazalo	484
O avtorjih	488

■ SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

- AKP (države) – Afrika, Karibi, Pacifik (države Afrike, Karibov in Pacifika)
- ASEAN – *Association of Southeast Asian Nations* (Združenje jugovzhodnih azijskih držav)
- BDP – bruto domači proizvod
- BMP – bližnjevzhodni mirovni proces
- BND – bruto nacionalni dohodek
- COREPER – *Comité des Représentants Permanents* (Odbor stalnih predstavnikov)
- DDV – davek na dodano vrednost
- DKP – diplomatska in konzularna predstavništva
- ECB – Evropska centralna banka
- ECOFIN – Odbor za ekonomske in monetarne zadeve EU
- EDA – *European Defence Agency* (Evropska obrambna agencija)
- EEA – *European Environment Agency* (Evropska okoljska agencija)
- EESO – Evropski ekonomsko-socialni odbor
- EGP – Evropski gospodarski prostor
- EGS – Evropska gospodarska skupnost
- EIB – Evropska investicijska banka
- EIDHR – *European Instrument for Democracy and Human Rights* (Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice)
- EIS – Evropski investicijski sklad
- EKUJS – Evropski kmetijski usmeritveni in jamstveni sklad
- EMI – Evropski monetarni inštitut
- EMS – Evropski monetarni sistem
- EMU – ekonomska in monetarna unija držav članic EU
- EOS – Evropska obrambna skupnost
- EPS – Evropsko politično sodelovanje

- EPU – Evropska politična unija
- ERM – *Exchange Rate Mechanism* (mehanizem deviznih tečajev)
- ERP – Evropski raziskovalni prostor
- ERS – Evropski razvojni sklad
- ESA – *European Space Agency* (Evropska vesoljska agencija)
- ESCB – Evropski sistem centralnih bank
- ESM – evropski socialni model
- ESP – Evropska sosedska politika
- ESPJ – Evropska skupnost za premog in jeklo
- ESS – Evropski socialni sklad
- ESRR – Evropski sklad za regionalni razvoj
- ESZ – evropska strategija zaposlovanja
- ESZD – evropska služba za zunanje delovanje
- EU – Evropska unija
- EUP – Evropski upravni prostor
- Euratom (ali EURATOM) – *The European Atomic Energy Community* (Evropska skupnost za atomsko energijo; tudi Evropska skupnost za jedrsko energijo)
- Eurojust – Urad za evropsko pravosodno sodelovanje
- Europol – Evropski policijski urad
- EVOP – Evropska varnostna in obrambna politika
- EVS – Evropska varnostna strategija
- GATT – *General Agreement on Tariffs and Trade* (Splošni sporazum o trgovini in carinah)
- GSP – *general system of preferences* (splošni sistem preferencialov)
- ICTY – *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* (Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije)
- IESP – Instrument evropskega sosedstva in partnerstva (*European Neighbourhood and Partnership Instrument* – ENPI)
- KVSE – Konferenca za varnost in sodelovanje v Evropi
- LAK – Latinska Amerika in Karibi
- MSP – majhna in srednja podjetja
- MVK – medvladna konferenca

NATO – *North Atlantic Treaty Organisation* (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)

OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development* (Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj)

OMK – odprta metoda koordinacije

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

OZN – Organizacija združenih narodov

PES – Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti

PEU – Pogodba o Evropski uniji

PKM – pariteta kupne moči

PNZ – področje pravosodja in notranjih zadev

R&R – raziskave in razvoj

RELEX – Generalni direktorat Evropske komisije za zunanje odnose

RS – Republika Slovenija

Sodišče ES – Sodišče Evropskih skupnosti

SFP – srednjeročna finančna perspektiva

SKP – Skupna kmetijska politika

STO – Svetovna trgovinska organizacija

SZVP – Skupna zunanja in varnostna politika

TACIS – *Technical Aid to the Commonwealth of Independent States* (Tehnična pomoč državam Skupnosti neodvisnih držav)

TEN – *Trans-European Networks* (Transevropska omrežja)

TNI – tuje neposredne investicije

UNESCO – *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo)

ZDA – Združene države Amerike

ZEU – Zahodnoevropska unija

ZSSR – Zveza sovjetskih socialističnih republik

ZT – znanost in tehnologija

ZTP – znanstvena in tehnološka politika

■ PREGOVOR K PRIROČNIKU »EVROPSKA UNIJA OD A DO Ž«

Priročnik »Evropska unija od A do Ž« prihaja v pravem trenutku. V letošnjem letu obeležujemo dva pomembna dogodka. Prvi je dvajseta obletnica padca berlinskega zidu, ki mu je sledilo nastajanje novih držav. Te so pretrgale spone s preteklimi režimi in pogumno stopile na novo pot. Drugi pa je peta obletnica največje širitve Evropske unije doslej in vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Veliki pok širitve je tako s ponovno združitvijo držav, ki so skupaj vstopile v Evropsko unijo, zaokrožil proces, ki se je začel z grmenjem v ruševine nakopičenih ostankov podrtega zidu. Oba dogodka sta in bosta še dolgo glasno odmevala po Evropi in svetu. Sta pomembna mejnika evropskega razvoja in prav je, da ju primerno obeležimo.

Veliki pok poleg razsežnosti širitve primerno ponazarja tudi negotovost, ki je sledila začetkom prvih skupnih korakov. Pet let pozneje dvomov ni več. Širitev je bila uspešna v vseh pogledih, nove članice so postale trdne in enakopravne partnerice v Evropski skupnosti, varnost in stabilnost v Evropi sta se okrepili, odzivanje na težave, kot sta finančna in ekonomska kriza neslutnih razsežnosti, je lažje in učinkovitejše.

Mir, varnost, stabilnost, blaginja so bili in ostajajo ključni motivi v ozadju evropskega procesa združevanja. Leta skupnega bivanja so nas naučila spoštovati in upoštevati druge in drugače misleče, strpnosti in pripravljenosti sklepati kompromise. Učijo nas skupne odgovornosti za cilje, ki so vredni tega. Evropska unija smo ljudje različnih kultur, zgodovine, načinov življenja. Drugačnost je naše bogastvo. Je trden temelj sodelovanja in napredka, ki ga velja krepiti tudi v prihodnosti.

Svet se je od časov, ko se je rodila Evropska unija, močno spremenil. Vse bolj smo med seboj povezani in soodvisni. Vse več je težav, ki so globalne narave in jih je mogoče urejati le skupaj. Podnebne spremembe, zagotavljanje dolgoročnih, okolju prijaznih virov energije, pitne vode in hrane, nevarnost pandemij, zagotavljanje varnosti, uravnavanje globalnega trga, vse to so vprašanja, ki izostrujejo potrebo po usklajenem delovanju, povečani odgovornosti posameznikov in večji skupni odgovornosti. Povezani in odvisni svet postavlja v novo luč tudi vprašanje nujnosti sodelovanja v Evropi. Trajnostno naravnani svet prihodnosti potrebuje enotno in odgovorno Evropo, potrebuje Evropo, ki bo s pridobljenimi izkušnjami dosedanjega sobivanja sposobna globalnega vodenja.

Slovenija je v vseh letih samostojnosti stopala z velikimi koraki. Postali smo člani Evropske unije in Nata, uvedli smo evro, postali smo del Schengenskega območja, predsedovali smo Evropski uniji. Motiv je bil jasen in prepričljiv in vse korake smo opravili z odliko. Velikih zgodb ni več. Napočil je čas za razmislek in dolgoročno strateško umestitev v evropskem prostoru. Naloga, ki je samo navidezno lažja.

Priročnik, ki je pred vami, ponuja priložnost, da bolje spoznamo Evropo in tudi mesto Slovenije v tej evropski zgodbi o uspehu. Izbor prispevkov je dober in osvetljuje Evropsko unijo z različnih zornih kotov. Evropska unija niso sence in odsev bruseljskih nebotičnikov, ampak vsakdanje življenje vseh, ki v njej živimo. Bolj, kot se tega zavedamo. Zato me veseli, da je priročnik namenjen predvsem široki javnosti. Tovrstna prizadevanja močno podpiram in knjigi seveda želim uspešno pot ... tudi zato, da bi v Evropi nikoli več ne bilo neprehodnih zidov, ki bi ločevali sosede in prijatelje.

Janez Potočnik
Evropski komisar
za znanost in raziskave

■ SPREMNA BESEDA UREDNIKOV

Zbornik je nastal iz potrebe. Oba urednika sva že več let vključena v izvajanje temeljnih predmetov s področja Evropske unije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Od študentov pričakujeva raven znanja, primerljivo z drugimi predmeti in s tistim, kar sva kot študenta na isti fakulteti tudi sama izkusila kot univerzitetno raven znanja. Literatura v tujem jeziku je realnost in nuja vsakega študija, vendar pomanjkanja temeljnega besedišča s področja evropskih zadev in pa posebnega vidika v slovenskem prostoru ne more nadomestiti. Tako je nastala ideja o referenčnem zborniku, ki bi podal osnovo najrazličnejših vidikov Evropske unije, jih analitično pretehtal in vnesel tudi poseben vidik Slovenije kot države članice Evropske unije.

Prispevki obravnavajo institucije, politike, odnose in različne pojme, ki so v teoriji in praksi povezani z Evropsko unijo. Sledijo si po abecednem redu. Vsak prispevek je na začetku opremljen s temeljnimi informacijami, kot so pravna podlaga, cilji, sredstva, višina financiranja, število zaposlenih. V posameznih prispevkih so te informacije prilagojene kategoriji prispevka in s tem ustreznosti, vsem pa je skupno, da podajajo nadaljnjo literaturo zainteresiranemu bralcu.

Avtorje sva prosila, da v prispevkih opredelijo obravnavani pojem, pokažejo njegov razvoj, nakažejo ključne analitične elemente, ga umestijo v odnosu do Slovenije kot članice EU ter podajo trenutne dileme in usmeritve. Zaporedje in poudarek posameznih elementov se v prispevkih razlikujeta. V prvi vrsti zato, ker prispevki obravnavajo tako različne stvari, kot sta »Svet Evropske unije« in »evroskepticizem«, pa tudi zato, ker so prispevki avtorski in je vsak avtor v svojem prispevku obtežil te elemente po lastni presoji. Med avtorji prispevkov so raziskovalci z univerz in inštitutov ter praktiki iz slovenskih in evropskih institucij. Urednika sva podala osnovni koncept prispevkov, vsak avtor pa je podal svoje videnje objekta študija ali vsakodnevnega okolja in procesov. Vsi prispevki so torej avtorski in odgovornost zanje leži na avtorjih. Izražena stališča avtorjev so izključno njihova in ne odražajo stališč in mnenj institucij, v katerih so zaposleni.

Knjiga je zastavljena kot priročnik, v katerem je vsak prispevek samostojen. Da pa ne bi prišlo do nepotrebne ponavljanja, smo se odločili za nekatere skupne vsebinske in oblikovne oziroma tehnične rešitve, ki jih velja pojasniti.

Izraz »evropski« se v knjigi uporablja tako nanašajoč se na Evropo kot na Evropsko unijo, ne da bi s tem želeli podati razumevanje, da je »evropsko«

zgolj tisto, kar je del Evropske unije. Iz konteksta v posameznem prispevku je razvidno, kakšno pojmovanje je mišljeno.

Evropske integracije so živa tvorba. Izrazi Evropska gospodarska skupnost, Evropska skupnost in Evropska unija so uporabljeni smiselno v razvojnem kontekstu in glede na pristojnosti, pri čemer velja opozoriti, da kljub tritebni strukturi 3. člen Pogodbe o Evropski uniji določa enotnost institucionalnega okvira, kar pomeni, da so institucije Skupnosti tudi institucije Unije in kot takšne so obravnavane v prispevkih. Vsa upoštevana dejstva in navedeni podatki v posameznih prispevkih zajemajo obdobje do konca aprila 2009.

Notorično kompleksnost številnih temeljnih pogodb, njihovih revizij in preštevilčenja členov smo v knjigi rešili takole: vsa sklicevanja na člene v pogodbah – v Pogodbi o Evropski uniji ali v Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti – so podana skladno s številčenjem v konsolidiranih verzijah, vključujoč spremembe, ki so jih vnesle vse pogodbe do vključno Pogodbe iz Nice. Poenostavljeno povedano, sklicujejo se na člene, kot veljajo danes. Izjeme so prisotne le, kadar se sklic na določila v pogodbah izrecno nanaša na zgodnejše obdobje in podaja zgodovinsko oziroma razvojno perspektivo. V teh primerih sta v prispevku posebej zabeleženi pogodba in njena verzija.

Evropska unija je kraljestvo kratic. Čeprav gre za referenčni zbornik, v katerem je vsak prispevek celota sam zase, smo se odločili za enoten seznam kratic, ki se pojavljajo v več kot enem prispevku. »Evropska unija« tako ni izpisana v nobenem prispevku, znanstveno-tehnološka politika (ZTP), kratica, ki je uporabljena samo v enem prispevku, je izpisana v tem prispevku, obe kratici pa se nahajata v skupnem seznamu.

V Evropski uniji se stvari prepletajo. Da ne bi prišlo do ponavljanj in da so posamezni prispevki lahko osredotočeni na bistveno, so v prispevkih mesta, kjer je smiselno z vidika boljšega razumevanja, podane navzkrižne reference na druge prispevke v knjigi.

Zbornik predstavlja velik projekt, ki so ga v prvi vrsti omogočili avtorji prispevkov, katerim gre prva zahvala. Zahvala gre tudi založbi Uradni list RS in zlasti glavni urednici Metki Erbida, ki nama je dala priložnost, podprla projekt in nama zaupala. Za delo neprecenljive vrednosti se zahvaljujema Ireni Bertoncel, ki je od ideje do tiska opravila raziskovalno delo in bdela nad enotno podobo prispevkov, ter Nataši Sbrizaj, ki je s svežim očesom v zadnjih fazah oblikovno uredila prispevke.

Sabina Kajnc in Damjan Lajh